



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 marca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Mariusz Załucki (przewodniczący)
SSN Marcin Łochowski (sprawozdawca)
SSN Maciej Kowalski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 marca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 28 października 2021 r., I ACa 427/21,
w sprawie z powództwa M. W.
przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.
o zapłatę i ustalenie,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz M. W. 5400
(pięć tysięcy czterysta) złotych kosztów postępowania
kasacyjnego.**

Maciej Kowalski
[SOP]

Mariusz Załucki

Marcin Łochowski

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 28 października 2021 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie oddalił apelację pozwanego banku – S.A. w W. od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z 17 marca 2021 r., którym ustalono, że umowa kredytu mieszkaniowego [...] zawarta 1 marca 2010 r. przez M. W. i K. W. z [...] S.A. w G. jest nieważna, zasądzono od pozwanego na rzecz powódki M. W. 570 904,83 zł z bliżej określonymi odsetkami i orzeczono o kosztach postępowania.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych, istotnych dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej:

W dniu 1 marca 2010 r. między poprzednikiem prawnym pozwanego banku a powódką i K. W. została zawarta umowa kredytu, na podstawie której bank udzielił kredytu hipotecznego w kwocie 399 674,05 franków szwajcarskich (CHF) z przeznaczeniem na cel mieszkaniowy. Kwota kredytu miała zostać określona przez przeliczenie na złote kwoty wyrażonej w CHF, zgodnie z tabelą kursów, obowiązującą w banku w dniu uruchomienia środków, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych. Zmiana kursu waluty oraz zmiana wysokości spreadu walutowego miała wpływać na wypłacane w złotych przez bank kwoty transz kredytu oraz na spłacane przez kredytobiorcę kwoty rat kapitałowo-odsetkowych. Ryzyko związane ze zmianą kursu waluty oraz zmianą spreadu walutowego ponosił kredytobiorca.

W przypadku gdy przyznana kwota kredytu na skutek różnic kursowych okazałyby się na dzień wypłaty kwotą: 1) przewyższającą kwotę do realizacji celu umowy – bank miał uruchomić środki w wysokości stanowiącej równowartość w CHF kwoty niezbędnej do realizacji tego celu oraz dokonać pomniejszenia salda zadłużenia przez spłatę kwoty niewykorzystanej, 2) niewystarczającą do realizacji celu mieszkaniowego – kredytobiorca zobowiązany był do zbilansowania inwestycji ze środków własnych lub środków przeznaczonych na dowolny cel. W przypadku wzrostu kursu waluty kredytobiorca zobowiązany był do dodatkowych czynności zabezpieczających interesy banku.

Spłata kredytu następowała w złotych w równowartości kwot wyrażonych w CHF, przy czym do przeliczeń wysokości rat kapitałowo-odsetkowych spłacanego

kredytu stosowany był kurs sprzedaży CHF według tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu spłaty, w momencie dokonywania przeliczeń kursowych.

W dniu 27 sierpnia 2008 r. powódka i jej mąż zawarli z pozwanym aneks nr 1 do umowy. Następnie, 3 listopada 2010 r. powódka zwróciła się do banku z wnioskiem o podwyższenie kredytu o kwotę 170 000 zł, co skutkowało zawarciem 14 stycznia 2011 r. aneksu nr 2. Na mocy tego aneksu oddana do dyspozycji kwota kredytu wyniosła 455 160,25 CHF, jednak nie więcej niż 1 116 000 zł. W dniu 18 listopada 2013 r. powódka zwróciła się do pozwanego z wnioskiem o zmianę kredytobiorcy oraz zmianę w zakresie zabezpieczenia spłaty kredytu, wobec czego 16 stycznia 2014 r. kredytobiorcy zawarli z bankiem aneks nr 3 oraz aneks nr 4 do umowy. W tym samym dniu między kredytobiorcami a pozwanym bankiem została zawarta umowa o zwolnienie z długu, w której oświadczono, iż na podstawie umowy kredytu wnioskodawcy są zobowiązani do zapłaty na rzecz banku łącznie 387 252,74 CHF. [...] S.A. oświadczył, iż z dniem 16 stycznia 2014 r. zwalnia K. W. z długu w związku z przejęciem długu przez powódkę. K.W. oświadczył, iż zwolnienie z długu przyjmuje.

Pozwany na podstawie umowy kredytu, zmienionej aneksem nr 2, wypłacił powódce łącznie 1 116 000 zł. Z tytułu wykonania umowy kredytu powódka przekazała pozwanemu 570 904,83 zł. Pismem z 28 grudnia 2016 r., odebrany przez bank 29 grudnia 2016 r., powódka wezwała pozwanego do zapłaty tej ostatniej kwoty w terminie 3 dni od doręczenia wezwania. Powódka nadal spłaca kredyt.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz przyjął je za własne. Wskazał, że ustalony w umowie sposób waloryzacji Sąd Okręgowy prawidłowo zweryfikował negatywnie, dostrzegając naruszenie równowagi i słuszności kontraktowej w relacjach przedsiębiorcy z konsumentem. Ponieważ w takich przypadkach ustawodawca przewidział w art. 385 ¹ k.c. sankcję ukierunkowaną na specjalną ochronę konsumenta, zbędne było sięganie do innych przepisów w tym do art. 58 § 2 k.c. Sąd drugiej instancji podzielił również stanowisko Sądu Okręgowego co do uznania za abuzywne tych postanowień umowy, których istotą jest określenie wysokości świadczenia powódki wyrażonego w złotych do wartości obcej waluty, dokonane w oparciu o dane dostępne wyłącznie bankowi oraz

przetwarzane przez bank w oparciu o mechanizm przez niego ustalony. Wobec tego, zdaniem Sądu Apelacyjnego, powódki nie wiążą te postanowienia umowy, których elementem jest ryzyko kursowe, o którym jako konsument nie została właściwie poinformowana na etapie zawierania umowy (art. 385¹ § 2 k.c.).

Sąd drugiej instancji uznał przy tym, że umowy kredytu nie da się utrzymać w pozostałej części, tj. po usunięciu klauzul umownych, których elementem jest ryzyko kursowe. Określają one bowiem główne świadczenia stron, w związku z tym ich eliminacja z umowy prowadzi do jej upadku. Umowa kredytu nie wiąże stron ze skutkiem *ex tunc*, co w ocenie Sądu oznacza, że roszczenie powódki o zwrot spełnionego przez nią świadczenia w postaci rat kredytu spłaconych znajduje oparcie w art. 410 w zw. z art. 405 k.c.

Odnosząc się do zgłoszonego przez pozwanego zarzutu zatrzymania, Sąd drugiej instancji wskazał, że nie został on zgłoszony prawidłowo. Pełnomocnicy obu stron dysponowali bowiem tylko pełnomocnictwami procesowymi, co powoduje, że oświadczenie pozwanego o skorzystaniu z zatrzymania złożone w odpowiedzi na pozew (czynność jednostronna o skutkach materialnoprawnych) nie mogło być skuteczne.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany, zaskarżając ten wyrok w całości i wnosząc o jego uchylenie. Zarzucił zaskarżonemu orzeczeniu naruszenie: art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr.bank.”), art. 385¹ § 2 k.c., art. 189 k.p.c. oraz art. 405 w zw. z art. 410 § 2 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Nie jest uzasadniony zarzut naruszenia art. 65 § 2 k.c. w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 2 pr.bank. Sądy *meriti* uznały, że sporna umowa obejmowała udzielenie kredytu denominowanego do waluty obcej. Skarżący tę ocenę podziela, ale uważa, że oba Sądy błędnie uznały, iż walutą wierzytelności jest polski złoty, a nie frank szwajcarski. Według skarżącego walutą wierzytelności jest frank szwajcarski, a złoty polski jest jedynie walutą świadczenia, w której nastąpiło udzielenie kredytu i w której następowała jego spłata.

Po pierwsze, w rozważaniach Sądów *meriti* nie sposób dopatrzeć się kwestionowanego przez skarżącego poglądu. Sądy trafnie akcentowały, że kwota kredytu oddana do dyspozycji powódki wyrażona w CHF miała zostać wypłacona w złotych. Także spłata rat kredytu miała następować w walucie polskiej. Doprowadziło to do wniosku, że udzielony kredyt nie był kredytem walutowym, ale kredytem denominowanym do waluty obcej, tj. CHF (k. 15-17, 37-38 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Po drugie, nie jest jasne, jaki wpływ na rozstrzygnięcie miałyby przyjęcie wnioskowanej przez skarżącego koncepcji. Uzasadnienie zarzutu skargi tej kwestii w dostateczny sposób nie wyjaśnia.

2. Sąd Apelacyjny prawidłowo ocenił jako niedozwolone klauzule przeliczeniowe w umowie stron, pozwalające pozwanemu bankowi na arbitralne (dowolne) ustalanie kursu walutowego stanowiącego podstawę do określenia wysokości udostępnionej powódce kwoty kredytu i wysokości poszczególnych rat. Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. wyroki: z 30 czerwca 2022 r., II CSKP 656/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 52, i tam powołane orzecznictwo; z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 334/22; z 8 lutego 2023 r., II CSKP 978/22).

3. W aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje trafne stanowisko, że w przypadku umowy kredytu denominowanego kursem CHF, po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych, nie jest możliwe utrzymanie takiej umowy w mocy ani jako umowy kredytu walutowego w CHF (wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 405/22), ani jako umowy, w której kwota kredytu wyrażona byłaby w złotych polskich (wyrok SN z 13 maja 2022 r., II CSKP 293/22). Sąd Najwyższy wyjaśnił, że eliminacja klauzuli przeliczeniowej w takiej umowie sprawia, iż nie wiadomo, jaką kwotę powinien wypłacić bank, skoro w umowie kwota kredytu określona jest w CHF, ale wypłata następuje w złotych, według kursu arbitralnie ustalanego przez bank. Oznacza to, że brakuje niezbędnego elementu konstrukcyjnego stosunku prawnego i niemożliwe jest jego uzupełnienie. Tego rodzaju skutek (sankcja), w skutkach

tożsamy z nieważnością umowy, nie jest wynikiem konstytutywnego orzeczenia sądu, a powstaje *ex lege* (zob. uchwałę siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 56, i tam powołane orzecznictwo).

Nie jest możliwe uznanie, że tego rodzaju kredyt należy od początku traktować jak kredyt walutowy, którego przedmiot stanowiła ustalona kwota w walucie obcej. Przyjęcie takiego założenia byłoby sprzeczne z umową, w której wyraźnie przewidziano wypłatę kwoty kredytu w złotych. Co więcej, uznanie kredytu za walutowy oznaczałoby, że brak wypłaty w walucie obcej jest równoznaczny z brakiem wypłaty kwoty kredytu w ogóle, natomiast faktycznie spełnione świadczenie banku w złotych musi zostać uznane za nienależne. Sytuacja w takim wypadku byłaby więc w praktyce zbliżona do tej, która powstała w razie przyjęcia nieważności lub bezskuteczności umowy kredytowej (tak wyrok SN z 26 maja 2022 r., II CSKP 650/22, zob. też wyrok SN z 22 lutego 2023 r., II CSKP 1057/22).

Co do niemożliwości utrzymania tego rodzaju umowy po wyeliminowaniu z niej klauzul przeliczeniowych Sąd Najwyższy wypowiedział się już wyczerpująco m.in. w wyroku z 13 października 2022 r., II CSKP 864/22 (OSNC 2023, nr 5, poz. 50), do którego uzasadnienia należy odesłać, aby uniknąć zbędnych powtórzeń.

4. Nie jest również uzasadniony zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono trafny pogląd, że kredytobiorca, mimo dochodzenia od banku roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia ma również interes prawny w ustaleniu braku związania umową kredytu, w szczególności jeżeli umowa nie została jeszcze w całości wykonana (zob. np. wyroki z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 44, i z 1 czerwca 2022 r., II CSKP 364/22, OSNC-ZD 2022, nr 4, poz. 51, i powołane w nich orzecznictwo).

5. Chybiony jest także zarzut naruszenia art. 405 w zw. z art. 410 § 2 k.c. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uchwale z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20 (OSNC 2021, nr 6, poz. 40), stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością, spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.c.), niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu.

Sąd Najwyższy odrzucił więc teorię salda, wskazując, że do rozliczenia stron w takim przypadku ma zastosowanie teoria dwóch kondycji. Stanowisko to jest akceptowane bez zastrzeżeń w aktualnym orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. wyroki: z 25 czerwca 2021 r., II CSKP 63/21; z 27 lipca 2021 r., V CSKP 40/21; z 29 lipca 2021 r., I CSKP 146/21; z 17 marca 2022 r., II CSKP 474/22; z 13 maja 2022 r., II CSKP 708/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 403/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 796/22; z 20 maja 2022 r., II CSKP 943/22).

6. Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, a zgodnie z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. oraz § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie obciążył pozwanego kosztami postępowania kasacyjnego.

Maciej Kowalski

Mariusz Załucki

Marcin Łochowski

[D.Z.]

[ms]